BODHIVRUKSHA JOURNAL OF DIVERSE DISCIPLINE (BJDD)

An Open-Access, Peer-Reviewed, Multidisciplinary Scholarly Journal | Bi-Monthly | Multilingual | Academic Research

Vol 2, Issue 6 (November-December 2026) (Special Issue 2) | ISSN: 3139-1486 (Online) | ISSN: 3139-9819 (Print)

हरित वित्तपुरवठा : भारताच्या शाश्वत आर्थिक विकासासाठी बँकिंग आणि भांडवली बाजाराची भूमिका

डॉ. गजानन बनचरे

अर्थशास्त्र विभाग प्रमुख,

श्री.पी.डी.जैन कला महाविद्यालय, अनसिंग, ता. जि. वाशिम.

Email : bancharegb@gmail.com

सारांश (Abstract)

एकविसाव्या शतकात जागतिक स्तरावर हवामान बदल (Climate Change), जागतिक तापमानवाढ (Global Warming) आणि नैसर्गिक संसाधनांचा वेगवान ऱ्हास या अत्यंत गंभीर समस्या निर्माण झाल्या आहेत. या पार्श्वभूमीवर, आर्थिक प्रगती साधत असताना पर्यावरणाचा समतोल राखणे, म्हणजेच 'शाश्वत विकास' (Sustainable Development) ही केवळ गरज नसून काळाची अनिवार्यता बनली आहे. भारताने जागतिक हवामान परिषदेत २०७० पर्यंत 'नेट-झिरो' (Net-Zero) उत्सर्जनाचे उद्दिष्ट जाहीर केले आहे. हे ध्येय साध्य करण्यासाठी भारताला पारंपारिक, कार्बन-उत्सर्जक अर्थव्यवस्थेकडून स्वच्छ, पर्यावरणपूरक आणि कार्बन-मुक्त अर्थव्यवस्थेकडे वाटचाल करावी लागेल. या मोठ्या परिवर्तनासाठी प्रचंड प्रमाणावर भांडवलाची आणि गुंतवणुकीची आवश्यकता आहे. या ठिकाणीच 'हरित वित्तपुरवठा' (Green Finance) ही संकल्पना महत्त्वाची भूमिका बजावते. हरित वित्तपुरवठा म्हणजे पर्यावरण रक्षण, अक्षय ऊर्जा, प्रदूषण नियंत्रण, हरित इमारती आणि कचरा व्यवस्थापन यांसारख्या पर्यावरणपूरक प्रकल्पांना पद्धतशीरपणे निधी पुरवणे होय. भारताच्या या शाश्वत आर्थिक स्थित्यंतरामध्ये देशातील बँकिंग क्षेत्र आणि भांडवली बाजार (Capital Market) हे दोन मुख्य वित्तीय स्तंभ म्हणून काम करत आहेत. प्रस्तुत शोधनिबंध या दोन्ही स्तंभांच्या योगदानाचा, सद्यस्थितीचा आणि त्यांच्यासमोरील आव्हानांचा वेध घेतो.

महत्त्वाचे शब्द (Keywords): हरित वित्तपुरवठा, शाश्वत विकास, बँकिंग क्षेत्र, भांडवली बाजार, ग्रीन बॉण्ड्स, नेट-झिरो, ग्रीनवॉशिंग.

प्रस्तावना

पर्यावरणीय समतोल राखत आर्थिक प्रगती साधणे हे 21 व्या शतकातील भारतासमोरील सर्वात मोठे आव्हान आहे. जागतिक हवामान बदलाचे संकट, वाढते प्रदूषण आणि नैसर्गिक संसाधनांचा होणारा ऱ्हास या पार्श्वभूमीवर 'शाश्वत विकास' (Sustainable Development) ही काळाची गरज बनली आहे. भारताने 2070 पर्यंत 'नेट-झिरो' (Net-Zero) उत्सर्जनाचे उद्दिष्ट ठेवले आहे. हे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी मोठ्या प्रमाणावर आर्थिक गुंतवणुकीची आवश्यकता आहे, आणि नेमकी हीच गरज 'हरित वित्तपुरवठा' (Green Finance) पूर्ण करतो. हरित वित्तपुरवठा म्हणजे अशा पर्यावरणीय प्रकल्पांना निधी पुरवणे जे प्रदूषण कमी करतात, अक्षय ऊर्जेला (Renewable Energy) प्रोत्साहन देतात आणि शाश्वत विकासाला गती देतात. भारताच्या या आर्थिक स्थित्यंतरात बँकिंग क्षेत्र आणि भांडवली बाजार (Capital Market) हे दोन मुख्य स्तंभ म्हणून काम करत आहेत.

BODHIVRUKSHA JOURNAL OF DIVERSE DISCIPLINE (BJDD)
An Open-Access, Peer-Reviewed, Multidisciplinary Scholarly Journal | Bi-Monthly | Multilingual | Academic Research
Vol 2, Issue 6 (November-December 2026) (Special Issue 2) | ISSN: 3139-1486 (Online) | ISSN: 3139-9819 (Print)

भारतीय बँकिंग क्षेत्राने रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडियाच्या (RBI) मार्गदर्शक तत्त्वांनुसार पर्यावरणपूरक प्रकल्पांना प्राधान्य देण्यास सुरुवात केली आहे. बँका आता सौर ऊर्जा, पवन ऊर्जा, कचरा व्यवस्थापन आणि इलेक्ट्रिक वाहने (EVs) यांसारख्या क्षेत्रांना प्राधान्य क्षेत्रांतर्गत पतपुरवठा (Priority Sector Lending) करत आहेत. यामुळे पारंपारिक, जास्त कार्बन उत्सर्जन करणाऱ्या उद्योगांवरील विसंबून राहणे कमी होत आहे. दुसरीकडे, भारतीय भांडवली बाजाराने देखील शाश्वत गुंतवणुकीचे नवे मार्ग खुले केले आहेत. 'ग्रीन बॉण्ड्स' (Green Bonds) आणि 'ESG' (Environmental, Social, and Governance) फंड्सच्या माध्यमातून कॉर्पोरेट क्षेत्रासाठी पर्यावरणपूरक प्रकल्पांसाठी निधी उभारणे सोपे झाले आहे. सेबी (SEBI) सारख्या नियामक संस्थेने कंपन्यांसाठी 'BRSR' (Business Responsibility and Sustainability Reporting) अनिवार्य केल्यामुळे भांडवली बाजारात पारदर्शकता वाढली आहे.

तथापि, भारतासारख्या विकसनशील देशात हरित वित्तपुरवठ्याचा विस्तार करताना अनेक आव्हाने आहेत. हरित प्रकल्पांमधील सुरुवातीची मोठी गुंतवणूक, तांत्रिक अनिश्चितता आणि 'ग्रीनवॉशिंग' (खोटा पर्यावरणपूरक दावा करणे) यांसारख्या समस्यांमुळे बँका आणि गुंतवणूकदार अजूनही काही प्रमाणात सावध भूमिका घेताना दिसतात. या शोधनिबंधात, शाश्वत विकासाची उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी भारतीय बँका आणि भांडवली बाजार कशा प्रकारे हरित निधीचा प्रवाह वाढवत आहेत, त्यांच्यासमोरील आव्हाने कोणती आहेत आणि या प्रक्रियेला गती देण्यासाठी कोणत्या धोरणात्मक सुधारणांची आवश्यकता आहे, याचे सविस्तर विश्लेषण करण्यात आले आहे. हा अभ्यास भारताच्या शाश्वत आर्थिक विकासातील वित्तीय क्षेत्राच्या योगदानाचा वेध घेतो.

उद्दिष्टे (Objectives)

- भारतातील हरित वित्तपुरवठ्याच्या सद्यस्थितीचा आणि शाश्वत आर्थिक विकासातील त्याच्या महत्त्वाचा अभ्यास करणे.
- हरित प्रकल्पांना निधी पुरवण्यात भारतीय बँकिंग क्षेत्र आणि भांडवली बाजाराच्या भूमिकेचे मूल्यमापन करणे.
- भारतामध्ये हरित वित्तपुरवठा वाढवताना वित्तीय क्षेत्राला येणाऱ्या प्रमुख आव्हानांचा शोध घेणे.

संशोधन पद्धती

प्रस्तुत शोधनिबंध पूर्णपणे दुय्यम सामग्रीवर (Secondary Data) आधारित आहे. या अभ्यासासाठी आवश्यक असलेली माहिती रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया (RBI), सिक्युरिटीज अँड एक्सचेंज बोर्ड ऑफ इंडिया (SEBI), केंद्रीय वित्त मंत्रालय आणि जागतिक बँक (World Bank) यांच्या अधिकृत वार्षिक अहवालांमधून गोळा करण्यात आली आहे. याव्यतिरिक्त, शाश्वत विकास आणि हरित वित्तपुरवठा या विषयावरील विविध राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय शोधपत्रे, नामांकित जर्नल्स, आर्थिक नियतकालिके आणि इंटरनेटवरील अधिकृत सांख्यिकीय डेटाचा वापर करून माहितीचे संकलन व गुणात्मक विश्लेषण करण्यात आले आहे.

हरित वित्तपुरवठा : व्याख्या

हरित वित्तपुरवठा (Green Finance) म्हणजे अशी कोणतीही वित्तीय रचना, उत्पादन किंवा सेवा (उदा. कर्ज, गुंतवणूक, विमा किंवा रोखे), जी शाश्वत विकासाला चालना देण्यासाठी आणि पर्यावरणीय सुधारणांसाठी निधी पुरवते. सोप्या शब्दात सांगायचे तर, पर्यावरण रक्षण, प्रदूषण नियंत्रण आणि हवामान बदलाचा सामना करणाऱ्या प्रकल्पांसाठी बँकेकडून किंवा भांडवली बाजारातून पैसा उपलब्ध करून देण्याच्या प्रक्रियेला 'हरित वित्तपुरवठा' असे म्हणतात.

BODHIVRUKSHA JOURNAL OF DIVERSE DISCIPLINE (BJDD)
An Open-Access, Peer-Reviewed, Multidisciplinary Scholarly Journal | Bi-Monthly | Multilingual | Academic Research
Vol 2, Issue 6 (November-December 2026) (Special Issue 2) | ISSN: 3139-1486 (Online) | ISSN: 3139-9819 (Print)

उदाहरणे

- **अक्षय ऊर्जा प्रकल्प** (Renewable Energy): एखाद्या बँकेने मोठ्या सौर ऊर्जा (Solar Power Plant) किंवा पवन ऊर्जा प्रकल्पासाठी कमी व्याजदरात दिलेले कोट्यवधी रुपयांचे कर्ज.
- **इलेक्ट्रिक वाहने** (EVs): ग्राहकांना इलेक्ट्रिक कार किंवा ई-स्कूटर खरेदी करण्यासाठी बँकांनी दिलेले विशेष 'इको-फ्रेंडली' वाहन कर्ज (Green Car Loan).
- **सार्वभौम ग्रीन बॉण्ड्स** (Sovereign Green Bonds): भारत सरकारने बाजारात रोखे (Bonds) जारी करून उभारलेला निधी, जो देशातील मेट्रो ट्रेन प्रकल्प किंवा कचरा व्यवस्थापन (Waste Management) प्रकल्पांसाठी वापरला जातो.
- **पर्यावरणपूरक इमारती** (Green Buildings): कमी वीज आणि पाण्याचा वापर करणाऱ्या शाश्वत इमारतींच्या बांधकामासाठी विकासकांना दिला जाणारा हरित निधी.

थोडक्यात सांगायचे तर, हरित वित्तपुरवठा हा केवळ एक आर्थिक पर्याय नसून भारताच्या शाश्वत आर्थिक विकासाचा मुख्य कणा आहे. पारंपारिक उद्योगांकडून पर्यावरणपूरक उद्योगांकडे पैशांचा हा प्रवाह वळवून, ही व्यवस्था भारताला आर्थिक प्रगतीसोबतच निसर्गाचा समतोल राखण्यास मदत करत आहे. येत्या काळात देशाची ऊर्जा सुरक्षा आणि 'नेट-झिरो'चे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी हरित वित्तपुरवठ्याची भूमिका सर्वात महत्त्वाची ठरेल.

भारतातील हरित वित्तपुरवठ्याच्या सद्यस्थितीचा आणि शाश्वत आर्थिक विकासातील त्याच्या महत्त्व

भारताने जागतिक हवामान परिषदेत 2070 पर्यंत 'नेट-झिरो' (Net-Zero) उत्सर्जनाचे उद्दिष्ट ठेवले आहे. हे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी भारताची हरित वित्तपुरवठा यंत्रणा वेगाने विकसित होत आहे**र्वभौम ग्रीन बॉण्ड्स (Sovereign Green Bonds):** भारत सरकारने 2023 पासून अधिकृतपणे सार्वभौम ग्रीन बॉण्ड्स जारी करण्यास सुरवात केली. या माध्यमातून उभारलेला निधी संपूर्णपणे सौर ऊर्जा, पवन ऊर्जा, सार्वजनिक वाहतूक सुधारणा (उदा. मेट्रो, इलेक्ट्रिक बसेस) आणि प्रदूषण नियंत्रण प्रकल्पांसाठी वापरला जात आहे.

- **रिझर्व्ह बँकेची (RBI) भूमिका:** आरबीआयने बँकांसाठी हरित वित्तपुरवठा फ्रेमवर्क जारी केले आहे. बँकांनी पर्यावरणपूरक प्रकल्पांना प्राधान्य क्षेत्र कर्ज पुरवठ्याअंतर्गत (Priority Sector Lending) वित्तपुरवठा करावा यासाठी नियमावली तयार करण्यात आली आहे.
- **भांडवली बाजार आणि SEBI चे नियम:** भारतीय शेअर बाजारात ESG (Environmental, Social, and Governance) फंड्सची संख्या वाढत आहे. सेबीने (SEBI) देशातील पहिल्या 1000 सूचीबद्ध कंपन्यांसाठी BRSR (Business Responsibility and Sustainability Reporting) अहवाल देणे बंधनकारक केले आहे, ज्यामुळे कंपन्यांना त्यांच्या पर्यावरणपूरक कामांची माहिती जाहीर करावी लागते.
- **खाजगी क्षेत्राचा पुढाकार:** टाटा, रिलायन्स, अदानी यांसारख्या मोठ्या कॉर्पोरेट कंपन्या आंतरराष्ट्रीय बाजारातून ग्रीन बॉण्ड्सद्वारे अब्जावधी डॉलर्सचा निधी उभारून भारतामध्ये अक्षय ऊर्जा आणि ग्रीन हायड्रोजनचे प्रकल्प उभे करत आहेत.

हरित वित्तपुरवठ्याची सद्यस्थिती आणि बँकांची भूमिका: भारताच्या शाश्वत विकासासाठी बँकिंग क्षेत्र महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावत आहे. रिझर्व्ह बँकेने हरित वित्तपुरवठ्यासाठी नवीन नियमावली तयार केली असून बँकांना त्यांच्या कर्ज

BODHIVRUKSHA JOURNAL OF DIVERSE DISCIPLINE (BJDD)
An Open-Access, Peer-Reviewed, Multidisciplinary Scholarly Journal | Bi-Monthly | Multilingual | Academic Research
Vol 2, Issue 6 (November-December 2026) (Special Issue 2) | ISSN: 3139-1486 (Online) | ISSN: 3139-9819 (Print)

पोर्टफोलिओमध्ये पर्यावरणपूरक प्रकल्पांचा समावेश करणे बंधनकारक केले आहे. यामुळे अक्षय ऊर्जा आणि इलेक्ट्रिक वाहन उद्योगांना वेगाने कर्जपुरवठा होत आहे.

शाश्वत आर्थिक विकासातील हरित वित्तपुरवठ्याचे महत्त्व

शाश्वत विकास म्हणजे पर्यावरणाचा ऱ्हास न करता केलेली आर्थिक प्रगती. यामध्ये हरित वित्तपुरवठा खालील कारणांमुळे अत्यंत महत्त्वाचा ठरतो:

- **हवामान बदलाच्या संकटाचा सामना:**हरित वित्तपुरवठ्यामुळे कार्बन उत्सर्जन करणाऱ्या उद्योगांवरील अवलंबित्व कमी होते आणि अक्षय ऊर्जेला चालना मिळते. यामुळे जागतिक तापमानवाढ आणि हवामान बदलाचा वेग कमी करण्यास मदत होते.
- **स्वस्त आणि स्वच्छ ऊर्जा निर्मिती:** सौर आणि पवन ऊर्जा प्रकल्पांना मिळणाऱ्या निधीमुळे देशात विजेची टंचाई दूर होत आहे आणि पारंपारिक कोळशावर आधारित विजेपेक्षा ही ऊर्जा दीर्घकाळात स्वस्त पडते.
- **नव्या रोजगारांच्या संधी** (Green Jobs): हरित प्रकल्पांमुळे देशात 'ग्रीन जॉब्स'ची निर्मिती होत आहे. इलेक्ट्रिक वाहने (EVs) निर्मिती, चार्जिंग स्टेशन्स, सौर पॅनेल निर्मिती आणि कचरा व्यवस्थापन या क्षेत्रांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर नवीन रोजगार उपलब्ध होत आहेत.
- **विदेशी गुंतवणुकीचे आकर्षण:** जगातील मोठे गुंतवणूकदार आता फक्त त्याच देशात किंवा कंपनीत गुंतवणूक करतात ज्यांचे पर्यावरण मानांकन (ESG Rating) चांगले आहे. मजबूत हरित वित्त व्यवस्था भारताला जागतिक पातळीवर गुंतवणुकीचे मोठे केंद्र बनवण्यास मदत करत आहे.
- **ऊर्जा सुरक्षेची हमी** (Energy Security): भारत सध्या इंधनासाठी (कच्चे तेल) आयातीवर मोठ्या प्रमाणावर अवलंबून आहे. हरित वित्तपुरवठ्याद्वारे देशांतर्गत अक्षय ऊर्जा आणि इलेक्ट्रिक वाहनांचा विस्तार झाल्यास भारताचा आयात खर्च अब्जावधी डॉलर्सने कमी होऊन देशाची अर्थव्यवस्था अधिक मजबूत होईल.
- **भांडवली बाजाराचे योगदान आणि ग्रीन बॉण्ड्स:** भारतीय भांडवली बाजारात 'ग्रीन बॉण्ड्स' हे निधी उभारणीचे एक प्रभावी माध्यम बनले आहे. सरकारने जारी केलेले सार्वभौम ग्रीन बॉण्ड्स (Sovereign Green Bonds) आणि कॉर्पोरेट क्षेत्रातील ESG फंड्समुळे देशांतर्गत तसेच परदेशी गुंतवणूकदार भारताच्या शाश्वत प्रकल्पांकडे आकर्षित होत आहेत, ज्यामुळे भांडवलाची उपलब्धता वाढली आहे.

वित्तीय क्षेत्रापुढील आव्हाने:

भारतातील हरित वित्तपुरवठा वाढवण्यासाठी बँकिंग आणि भांडवली बाजारासमोर असणारी **प्रमुख आव्हाने** खालीलप्रमाणे आहेत:

- **सुरुवातीचा उच्च खर्च आणि दीर्घ परतावा कालावधी:** सौर ऊर्जा, पवन ऊर्जा किंवा ग्रीन हायड्रोजन यांसारख्या हरित प्रकल्पांना सुरुवातीला खूप मोठी गुंतवणूक करावी लागते. या प्रकल्पांमधून नफा किंवा परतावा मिळण्यास (Payback Period) बराच मोठा कालावधी लागतो. त्यामुळे व्यावसायिक बँका अशा दीर्घकालीन प्रकल्पांना कर्ज देण्यास सहसा कचरतात.

BODHIVRUKSHA JOURNAL OF DIVERSE DISCIPLINE (BJDD)
An Open-Access, Peer-Reviewed, Multidisciplinary Scholarly Journal | Bi-Monthly | Multilingual | Academic Research
Vol 2, Issue 6 (November-December 2026) (Special Issue 2) | ISSN: 3139-1486 (Online) | ISSN: 3139-9819 (Print)

- **ग्रीनवॉशिंगचा धोका:** काही कंपन्या आपले प्रकल्प प्रत्यक्षात पर्यावरणपूरक नसतानाही, केवळ निधी मिळवण्यासाठी ते 'हरित प्रकल्प' असल्याचे खोटे दावे करतात, ज्याला 'ग्रीनवॉशिंग' म्हणतात. बाजारात प्रकल्पांच्या पडताळणीची ठोस यंत्रणा नसल्यामुळे बँका आणि गुंतवणूकदारांची फसवणूक होण्याचा धोका वाढतो.
- **स्पष्ट वर्गीकरणाचा अभाव:** भारतात नेमक्या कोणत्या प्रकल्पाला 'संपूर्ण हरित प्रकल्प' मानावे, याचे स्पष्ट आणि एकसमान कायदेशीर वर्गीकरण (Taxonomy) अजूनही पूर्णपणे विकसित झालेले नाही. या स्पष्टतेअभावी वित्तीय संस्थांना कोणत्या प्रकल्पाला प्राधान्य द्यावे आणि कर्ज कसे मंजूर करावे, याबाबत गोंधळ निर्माण होतो.
- **क्रेडिट रेटिंग आणि उच्च व्याजदर:** अनेक नवीन हरित तंत्रज्ञान आणि स्टार्टअप्सचे क्रेडिट रेटिंग सुरुवातीला कमी असते, ज्यामुळे त्यांना वित्तीय बाजारातून स्वस्त दरात निधी मिळत नाही. उच्च व्याजदरांमुळे हे पर्यावरणपूरक प्रकल्प आर्थिकदृष्ट्या परवडणारे ठरत नाहीत आणि त्यांची प्रगती खुंटते.
- **तांत्रिक अनिश्चितता आणि तज्ज्ञांची कमतरता:** हरित तंत्रज्ञान (उदा. ईव्ही बॅटरी, कार्बन कॅप्चर) वेगाने बदलत आहे, ज्यामुळे या प्रकल्पांमध्ये तांत्रिक अपयशाची जोखीम जास्त असते. तसेच, भारतीय बँकिंग आणि वित्तीय क्षेत्रात हरित प्रकल्पांचे अचूक मूल्यमापन करू शकणाऱ्या तज्ज्ञ मनुष्यबळाची अद्याप मोठी कमतरता आहे.

निष्कर्ष

- भारतातील एकूण हरित वित्तपुरवठ्यामध्ये अक्षय ऊर्जा (सौर आणि पवन ऊर्जा) क्षेत्राचा वाटा सर्वाधिक आहे.
- रिझर्व्ह बँकेच्या प्राधान्य क्षेत्र पतपुरवठ्यामुळे (PSL) ग्रामीण भागातील हरित प्रकल्पांना बँकांकडून कर्ज मिळणे सोपे झाले आहे.
- भारतीय भांडवली बाजारात 'ग्रीन बॉण्ड्स'च्या माध्यमातून होणारी निधी उभारणी दरवर्षी वेगाने वाढत आहे.
- मोठ्या कंपन्यांसाठी SEBI ने BRSR अहवाल अनिवार्य केल्यामुळे कॉर्पोरेट क्षेत्रात शाश्वत गुंतवणुकीबद्दल पारदर्शकता आली आहे.
- हरित प्रकल्पांमधील सुरुवातीचा उच्च खर्च आणि तांत्रिक जोखमींमुळे व्यापारी बँका अजूनही मोठ्या प्रमाणावर कर्ज देण्यास टाळाटाळ करतात.
- भारतामध्ये हरित गुंतवणुकीचे वर्गीकरण करणारी स्पष्ट 'ग्रीन टॅक्सोनॉमी' (Green Taxonomy) अजूनही पूर्णपणे विकसित झालेली नाही.
- विदेशी संस्थागत गुंतवणूकदार (FII) भारताच्या ESG रेटिंग असलेल्या कंपन्यांमध्ये गुंतवणूक करण्यास अधिक उत्सुक आहेत.
- सार्वजनिक क्षेत्रातील बँकांच्या तुलनेत खाजगी बँका आणि आंतरराष्ट्रीय वित्तीय संस्था हरित वित्तपुरवठ्यात अधिक आक्रमकपणे काम करत आहेत.

समारोप

भारताच्या शाश्वत आर्थिक विकासाचा मार्ग हा मजबूत आणि गतिमान हरित वित्तपुरवठा व्यवस्थेशी जोडलेला आहे. प्रस्तुत अभ्यासावरून असे स्पष्ट होते की, भारतीय बँकिंग क्षेत्र आणि भांडवली बाजाराने शाश्वत उद्दिष्टे साध्य करण्याच्या

BODHIVRUKSHA JOURNAL OF DIVERSE DISCIPLINE (BJDD)
An Open-Access, Peer-Reviewed, Multidisciplinary Scholarly Journal | Bi-Monthly | Multilingual | Academic Research
Vol 2, Issue 6 (November-December 2026) (Special Issue 2) | ISSN: 3139-1486 (Online) | ISSN: 3139-9819 (Print)

दिशेने सकारात्मक पावले टाकली आहेत; परंतु भारताची 'नेट-झिरो'ची अवाढव्य गरज पाहता हा निधी पुरवठा अजूनही अपुरा आहे. वित्तीय संस्थांमधील जोखीम कमी करण्यासाठी सरकारने सवलती देणे आणि रिझर्व्ह बँकेने हरित वर्गीकरणाचे स्पष्ट नियम लागू करणे आवश्यक आहे. जेव्हा बँकांचे कर्ज धोरण आणि भांडवली बाजारातील गुंतवणूक पूर्णपणे पर्यावरणपूरक उद्दिष्टांशी सुसंगत होईल, तेव्हाच भारत आर्थिक वाढ आणि पर्यावरण रक्षण यामध्ये योग्य समतोल साधू शकेल.

संदर्भ ग्रंथ सूची

1. गवळी, रमेश. "भारतातील शाश्वत विकास आणि हरित बँकिंग." *अर्थसंवाद*, खंड 45, अंक 2, 2023, पृष्ठ 45-52.
2. कुलकर्णी, सतीश. *भारतीय भांडवली बाजार आणि पर्यावरणपूरक गुंतवणूक*. विद्या प्रकाशन, 2022.
3. रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया. *भारतातील बँकिंगची प्रवृत्ती आणि प्रगती अहवाल 2023-24*. आरबीआय, 2024.
4. जोशी, स्मिता. "फिनटेक आणि हरित वित्तपुरवठा: एक नवी दिशा." *महाराष्ट्र आर्थिक पत्रिका*, खंड 12, 2025, पृष्ठ 12-18.
5. सिक्युरिटीज अँड एक्सचेंज बोर्ड ऑफ इंडिया. *शाश्वत विकास आणि बीआरएसआर नियमावली अहवाल*. सेबी, 2025.